

Vårt datum: 2026-02-16

Ert datum: 2026-01-28

Vårt dnr: 33-184/2026

Er ref: 4.2.17-10420/2025

Yttrande

jordbruksverket@jordbruksverket.se

Handläggare:
Joel Häggqvist

Remiss av översyn av nitratkänsliga områden enligt nitratdirektivet

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har den 28 januari 2026 tagit emot ovanstående ärende för yttrande. Med anledning av detta vill SGU framföra följande sammanfattande synpunkter:

- SGU anser att Jordbruksverket bör överväga en geografisk indelning som baseras på vattnets väg genom landskapet, snarare än församlings- eller distriktsindelning.
- SGU anser att det är positivt att uppmätta halter av nitrat i grund- och ytvatten beaktas på ett tydligare sätt i denna översyn, men vill belysa att de grundvattendata från miljöövervakning och råvattenkontroll som används har begränsad representativitet för jordbrukspåverkade områden. SGU:s sammanställda analysresultat från enskilda brunnar ger en mer heltäckande bild av problematiken med nitratföroreningar i grundvatten.
- SGU anser att Jordbruksverket bör överväga att inkludera hela eller delar av den sydsvenska höglandsregionen som nitratkänsligt område, baserat på analysdata från enskilda brunnar.
- SGU anser att viss text bör omformuleras i avsnitt 4.1.1, samt att det i texterna om Vattentäcksarkivet tydligare kan framgå att databasen inte längre uppdateras.

Synpunkterna utvecklas i texterna nedan.

Områdenas avgränsning

SGU noterar att Jordbruksverket vid denna översyn överväger att justera avgränsningsgeometrierna för nitratkänsliga områden och använda 1999 års s.k. distrikt i stället för 2004 års församlingsindelning. SGU har vid flera tidigare tillfällen (bl.a. i referensgrupp och i remissvar under översynsarbetet 2022) framfört att det skulle finnas betydande fördelar med en avgränsning som baseras på vattnets väg i landskapet, dvs. avrinningsområden. Varken församlings- eller distriktsindelning har en sådan koppling.

Även om dessa administrativa indelningar kan ha vissa praktiska fördelar (redogjorda för i metoddokumentet för 2022 års översyn), anser SGU att en indelning baserad på sammanslagna avrinningsområden eller s.k. vattenförekomstområden är att föredra. Avgränsningen av nitratkänsliga områden bör utgå från de faktiska förutsättningarna för spridning av nitrat till de grund- och ytvattenresurser som ska skyddas. En hydrologiskt baserad indelning skulle även bättre harmonisera

med vattenförvaltningens åtgärdsprogram, där åtgärder kopplade till jordbrukspåverkan är en viktig del (som även kopplar till uppnående av nitratdirektivets mål).

SGU anser att dessa aspekter ska beaktas när geometrier för avgränsning av nitratkänsliga områden ses över för revidering.

Underlag avseende nitrathalter i grundvatten

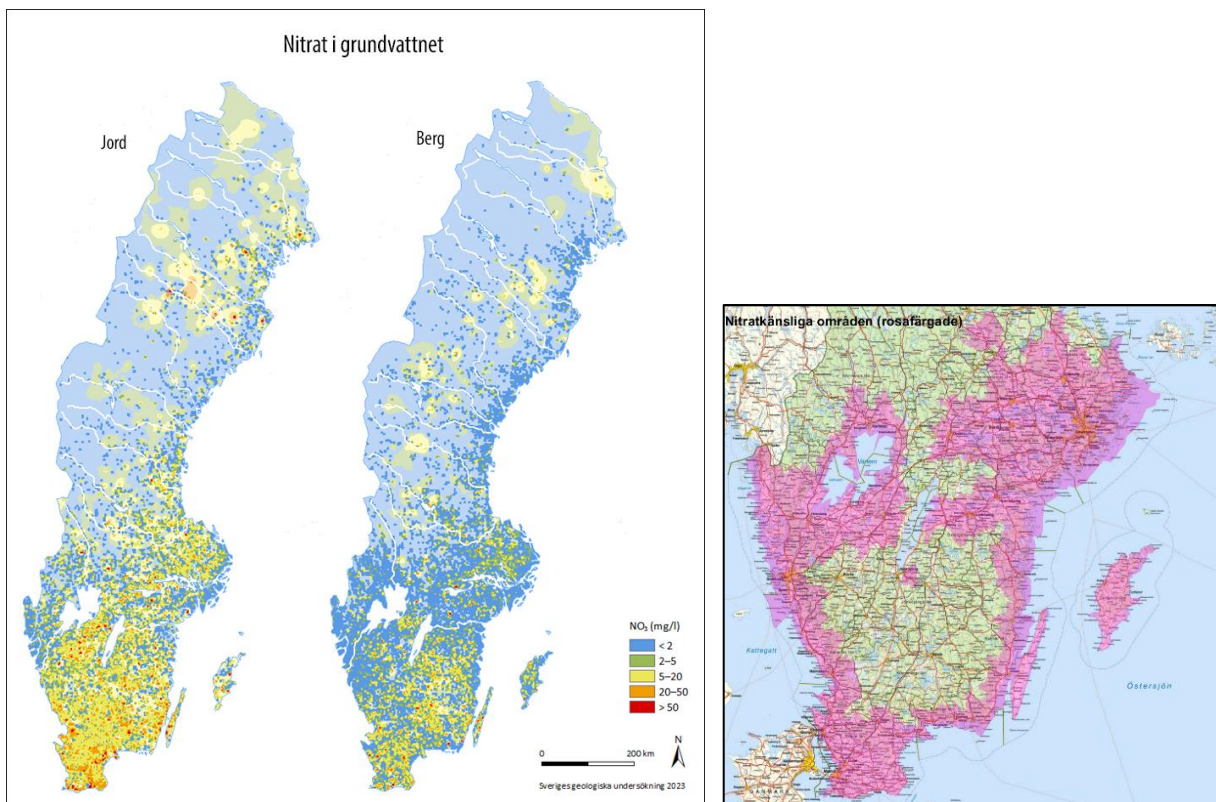
SGU ser positivt på att uppmätta halter av nitrat i både yt- och grundvatten nu beaktas tydligare i översynen (dvs. inte bara eutrofieringskriteriet).

Det bör noteras att de dataunderlag som används avseende nitrathalter i grundvatten har begränsad representativitet för Sveriges jordbruksmarker och nitratpåverkade områden. Data kommer från miljöövervakning och råvattenkontroll av grundvatten. Provmplatser inom den nationella miljöövervakningen av grundvatten finns huvudsakligen i områden utan lokal påverkan, med syfte att studera långsiktiga trender i referensmiljöer. Den regionala miljöövervakningen kan i vissa fall vara mer riktad mot att fånga upp antropogen påverkan, men inte bara kopplat till jordbruk. Grundvatten från råvattenkontroll kommer ofta från landområden som är inkluderade i vattenskyddsområden, där det ofta finns särskilda skyddsföreskrifter för bland annat gödselanvändning och en lokalt bättre kvalitet än i omgivande grundvatten. Dessa datamängder ger därför inte en heltäckande bild av föroreningsläget för nitrat i svenskt grundvatten. Förutom allmän vattenförsörjning är grundvattnet mycket viktigt för enskild vattenförsörjning samt grundvattenberoende ekosystem och ytvattenmiljöer (utströmning till vattendrag, sjöar och våtmarker).

Nitrathalter i enskilda brunnar

Utöver miljöövervakning och råvattenkontroll, samlar SGU även in data från privatpersoners provtagning av enskilda brunnar via laboratorier (när medgivande ges till detta). Resultaten finns sammanställda bland annat i handledningen *Bedömningsgrunder för grundvatten*¹. Vad gäller nitrat framgår att dricksvattengränsvärdet 50 mg/l överskrids för 3 % av enskilda brunnar i jord (ca 550 av 18 500) och 0,6 % av enskilda brunnar i berg (ca 310 av 52 000) på nationellt plan, baserat på tillgängliga data. Det förekommer alltså problem med nitratföroreningar i grundvatten inom enskild vattenförsörjning i Sverige, som inte går att utläsa i data från exempelvis den nationella miljöövervakningen.

¹ SGU, 2024: Bedömningsgrunder för grundvatten – Nitrat (<https://www.sgu.se/anvandarstod-for-geologiska-fragor/bedomningsgrunder-for-grundvatten/grundvattnets-kvalitet--oorganiska-amnen/nitrat/>)

Figur 1–2. Interpolerad haltkarta för nitrat i grundvatten (*Bedömningsgrunder för grundvatten – Nitrat, 2024*), vid sidan av kartan för nitratkänsligt område enligt Jordbruksverket².

Den interpolerade haltkartan (som baseras på analysresultat från miljöövervakning och enskilda brunnar) visar att halter av nitrat i grundvatten ofta är förhöjda inom stora delar av de nitratkänsliga områdena (se figur 1–2), exempelvis i Skåne, Blekinge och Hallands län samt i slättområdena i Västra Götaland och Östergötland (dock i mindre grad i Bohuslän, Dalsland och kustområdet i Stockholms län). I haltkartan framträder också att förhöjda nitrathalter är vanliga inom i princip hela den sydsvenska höglandsregionen, som till största delen inte är avgränsat som nitratkänsligt område (inom de tre smålandslänen, de norra delarna av Skåne och Blekinge län samt delar av Västra Götalands och Östergötlands län). Detta gäller i synnerhet grundvatten i jord, där större delen av data kommer från enskilda brunnar i jordlager (som morän eller isälvsmaterial).

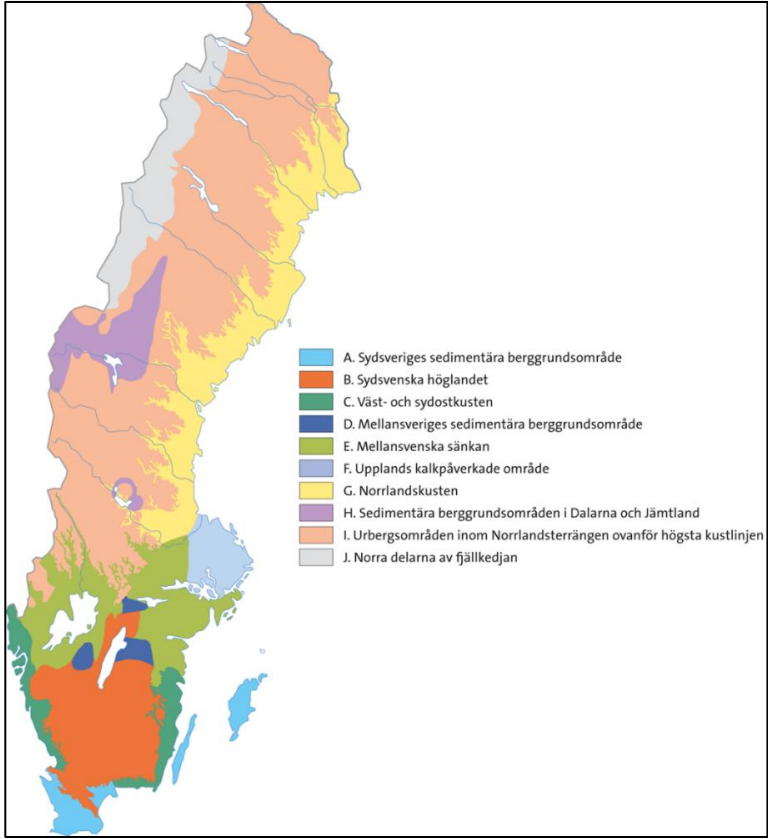
I tabellen med regional statistik för nitrat³ i *Bedömningsgrunder för grundvatten*, kan halterna av nitrat jämföras mellan region B (Sydsvenska höglandsregionen) och exempelvis region C (Väst- och sydostkusten), som ingår i nitratkänsligt område (se regionindelning i figur 3 nedan). Vad gäller enskilda brunnar är percentilhalterna konsekvent högre i sydsvenska höglandsregionen än i väst- och sydostkustområdet, gällande både jord- och berggrundvatten. Sydsvenska höglandsregionen har tydligt högre nitrathalter i enskilda brunnar än genomsnittet i hela Sverige (se P50–P95 i Tabell 1 nedan), samt en högre andel överskridanden av gränsvärdet för dricksvatten.

² Jordbruksverket, 2023: Sprida gödsel (<https://jordbruksverket.se/vaxter/odling/vaxtnaring/sprida-godsel>)

³ SGU, 2024: Bedömningsgrunder för grundvatten – Nitrat – Översiktlig statistik med regional indelning (<https://www.sgu.se/anvandarstod-for-geologiska-fragor/bedomningsgrunder-for-grundvatten/grundvattnets-kvalitet--organiska-amnen/nitrat/nitrat--oversiktlig-statistik-med-regional-indelning/>)

Tabell 1. Percentilhalter, reducerad och bearbetad version av Nitrat – översiktlig statistik med regional indelning⁴. "P" står för percentil. "<" står för värden under kvantifieringsgränsen.

			Nitrathalt i grundvatten (mg/l)							
		Antal brunnar	P5	P10	P25	P50	P75	P90	P95	Överskridande av dricksvattengräns, 50 mg/l
Region B (Sydsvenska höglandet)	Enskild brunn, jord	5 387	<	<	1,5	6,2	16	30	41	3,2 % (ca 170 st)
	Enskild brunn, berg	7 667	<	<	<	<	4	14	24	1,0 % (ca 80 st)
Region C (Väst- och sydostkusten)	Enskild brunn, jord	2 460	<	<	<	1,6	9,3	26,1	41	3,1 % (ca 80 st)
	Enskild brunn, berg	5 649	<	<	<	<	0,5	4,9	12	0,7 % (ca 40 st)
Hela Sverige	Enskild brunn, jord	18 486	<	<	<	2,9	12	27	40	3,0 % (ca 550 st)
	Enskild brunn, berg	52 287	<	<	<	<	0,8	6,2	13,3	0,6 % (ca 310 st)

Figur 3. Indelning i regioner enligt *Bedömningsgrunder för grundvatten*⁵, baserad på berggrund, jordarter, klimat och hydrologi.

⁴ SGU, 2024: Bedömningsgrunder för grundvatten – Nitrat – Översiktlig statistik med regional indelning (<https://www.sgu.se/anvandarstod-for-geologiska-fragor/bedomningsgrunder-for-grundvatten/grundvattnets-kvalitet--oorganiska-amnen/nitrat/nitrat---oversiktlig-statistik-med-regional-indelning/>)

⁵ SGU, 2024: Bedömningsgrunder för grundvatten – Indelning i regioner (<https://www.sgu.se/anvandarstod-for-geologiska-fragor/bedomningsgrunder-for-grundvatten/bedomningsgrunder-om-handledningen/indelning-i-regioner/>)

SGU anser, liksom vid förra översynen, att Jordbruksverket bör överväga att inkludera hela eller delar av den sydsvenska höglandsregionen som nitratkänsligt område, baserat på den bild som ges av datamängden för enskilda brunnar.

Även i områden med mindre sammanlagd jordbruks- och nitratpåverkan kan enskilda jordbruksföretags läckage av nitrat till grundvattnet vara betydande, beroende på såväl tillförsel av stall- och konstgödsel, som på de lokala geologiska förhållandena. Olämplig hantering av gödsling, inklusive stallgödselhantering, kan ge negativa effekter på grundvattnet vid den enskilda gården, men även hos närliggande fastigheters brunnar. Nitratföroreningarna kan också spridas över större områden och under lång tid läcka till närliggande ytvatten (vattendrag, sjöar och våtmarker).

Synpunkter på formuleringar i avsnitt 4.1.1 (miljöövervakning i grundvatten)

I avsnitt 4.1.1 finns följande stycke som innehåller vissa tvetydigheter eller felskrivningar:

"I programmet "Nationell miljöövervakning – trendstationer – SGU" görs provtagningen två gånger per år. I programmet "Nationell miljöövervakning – trendstationer – HaV" provtas både stora och små akvifärer. En akvifär är en geologisk bildning som lagrar grundvatten. Provtagningsplatserna utgörs av provtagningsrör, brunnar och källor i allmänna grundvattentäkter. I mätprogrammet ingår ca 80 provtagningsplatser som provtas flera gånger per år."

Några kommentarer kring detta stycke:

- För både "trendstationer – HaV" och "trendstationer – SGU" gäller att prover tas 2–4 gånger årligen, och att provplatser i både "stora och små magasin/akvifärer" ingår. Detta kan med fördel skrivas ihop, stycket är nu lite tvetydigt i informationen om HaV- respektive SGU-stationerna.
- Även om "akvifär" inte är fel så använder SGU vanligen begreppet "magasin" vad gäller kategoriseringen i "stora (långsamreagerande) och små (snabbreagerande) magasin".
- Det står att *"Provtagningsplatserna utgörs av provtagningsrör, brunnar och källor i allmänna grundvattentäkter"*. Detta verkar vara en felskrivning ("källor i allmänna grundvattentäkter"...). SGU föreslår formuleringen: "Provplatserna utgörs av grundvattenrör, naturliga källor samt brunnar för enskild respektive allmän vattenförsörjning". Detta kan med fördel skrivas övergripande för samtliga miljöövervakningsprogram för grundvatten.

I första stycket i avsnitt 4.1.1 hade även begreppen "nationell övervakning" och "regionala mätningar" med fördel kunnat bytas ut till "nationell miljöövervakning" och "regional miljöövervakning".

Beskrivning av Vattentäktsarkivet i 3.1.3 och 4.1.2

I avsnitten om vattentäktsarkivet (3.1.3 och 4.1.2) kan texterna tolkas som Vattentäktsarkivet fortlöpande uppdateras med nya data, vilket tyvärr inte längre görs. Vattentäktsarkivet uppdateras inte med ny information eller nya kemiska analysdata sedan 2022, på grund av att databasen föråldrats och brist på finansiering. SGU och Livsmedelsverket har inom ett regeringsuppdrag tillsammans utrett möjligheterna att samla in information och kemiska analysdata från dricksvattenleverantörer i en ny databas – se rapporten *Nationell insamling av information från dricksvattenleverantörer*⁶. Förslaget har dock inte fått någon finansiering än så länge. Detta är mycket problematiskt vad gäller tillgång till övervakningsdata inom bland annat vattenförvaltningsarbetet. Jordbruksverket får gärna lyfta värdet av fortsatt tillgång till data från råvattenkontroll på nationell skala även i detta sammanhang.

Beslut i detta ärende har fattats av enhetschef Mats Wallin.

I den slutliga handläggningen av ärendet har även statsgeologerna Carola Lindeberg och Maria Åkesson deltagit. Statsgeologen Joel Häggqvist har varit föredragande.

Joel Häggqvist

Mats Wallin

⁶ Livsmedelsverket och SGU, 2024: Nationell insamling av information från dricksvattenleverantörer (<https://www.sgu.se/globalassets/om-sgu/verksamhet/regeringsuppdrag/rapport-ru-ravattendata.pdf>)